

שיחה לעם

רעיון לפרשת השבוע מעובד ע"פ שיחות הרבי מליובאוויטש

דיון הלכתי בשבירת הלוחות

~ לירסה טלאה ~

אולם, אף אם אין בכך איסור משום 'מוזיק', הרי יש כאן איסור 'גזל'. שהרי האיסור לגזול הוא גם כאשר הדבר נעשה לטובת הנגזל. כמובא בהלכה ש"אסור לגזול אפילו על-מנת לשלם דבר יפה ממנו"¹⁰. חזרת השאלה אם כן, כיצד שבר משה את הלוחות, הרי יש בכך לכאורה משום איסור גזל!¹¹

והביאור בזה: בשעה שרצה הקב"ה לתת למשה לוחות שניות, אמר לו שיבנה ארון עץ שבו הם יהיו מונחים. לא היה זה הארון שהיה עומד במשכן אלא ארון אחר¹². רק לאחר בניית המשכן וכליו ציווה הקב"ה להניח אותם בארון שעמד במשכן. מכך משמע שלשני הלוחות היה תוכן ייחודי גם מלבד התפקיד ששמשו במשכן. ואם כן יש לומר, שבשונה מכל חלקי המשכן שהיו צריכים לבוא משל הציבור, הרי הלוחות לא היו צריכים להיות 'ממון ציבור'¹³.

ואכן בנוגע ללוחות השניות, ישנה דעה בחז"ל¹⁴ שהקב"ה נתנם למשה באופן פרטי, והוא זה שנהג בעין טובה ונתן אותם לישראל¹⁵. כמו כן יש לומר שהיה גם בלוחות הראשונות. הם ניתנו במתנה רק למשה והיו רכוש הפרטי¹⁶. לכן לא היה כאן חשש גזל, כיון שהיו שלו בלבד.

לאור כל האמור נוכל להבין מדוע אמר משה "ואתפוש" בקשר לשבירת הלוחות. למרות שהלוחות ניתנו למשה רבנו באופן אישי, הרי בהיות 'טוב עין' הוא התכוון לתת אותם לישראל, כפי שאכן נהג בלוחות השניות¹⁷. לכן, כאשר החליט לשוברם, ביקש לבטל ולהפקיע את מחשבתו הראשונה, בכדי שהלוחות יהיו בבעלותו הבלעדית בלבד. זוהי איפוא התפישה המיוחדת וה'קניין' שעשה משה בלוחות. בכך הוא הסיר כל חשש של איסור גזל בשבירתם.

במעשה זה מודגשת המסירות ואהבת ישראל הגדולה של משה רבנו עבור כלל ישראל. לא זו בלבד שהוא מוותר על הלוחות 'מעשה אלוקים' שקיבל זה עתה מהקב"ה ומבקש לשובם בשביל להציל את ישראל, הוא אף מבקש לקחת על עצמו בלבד את כל האחריות על שבירת הלוחות. כאילו עם ישראל לא נשאו באחריות זו.

(לקוטי שיחות חלק לד)

התורה, שהרי כל המצוות נכללים בעשרת הדברות (רש"י). ואולי גם לאחר שהניחו את הלוחות בארון, היו קוראים בהם (למרות שלא הוציאו אותם משם - סיטה מקובצת במסכת בבא בתרא ז"א). בדוגמת מה שהיו מוציאים את ספר התורה שהיה בארון (תוספות שם. וראה ברבנו גרשום שם עמוד ב' שהוא היה נקרא ספר העזרה ובו היו קוראים בהקהל וביום הכיפורים)).
¹⁰ שולחן ערוך חושן משפט סימן שני"ט סעיף ב'.
¹¹ [ניתן היה לכאורה לומר שמשה העדיף לעבור על איסור גזל, בשביל להציל את כל ישראל מעונש חמור. אך לא ניתן לומר זאת לדעת האומרים שהדבר נעשה על פי ציווי ה', כ"ל הערה 7].
¹² ראה רש"י פרק י' פסוק א' שארון זה היה יוצא עימם למלחמה.
¹³ יש להעיר מדברי הצפנת פענח על ויקרא פרק ל"ז פסוק א', שלא היה על הארון שבמשכן דין כלי שרת ממש, ולכן לא היה צריך 'מסירה גמורה' לכלל הציבור.
¹⁴ מדרש תנחומא פרשת כי תישא פסיקה ל"ה, וכן בפרשתנו פסיקה ט', ראה בהגהת עין יוסף.
¹⁵ אך ממקומות אחרים בחז"ל משמע שהלוחות שהניחו היו של ציבור. זאת כמפורש בספרי שהובא בהערה 6, וכן משמע מדברי הקב"ה למשה "פסולתן תהא שלך", שהלוחות עצמם אינם שלו. אמנם בנוגע ללוחות הראשונים לא נאמר כן.
¹⁶ כפי שנאמר "ויתן אל משה... שני לוחות העדות" (שמות פרק ל"א פסוק י"ח), ופירשו חז"ל (מסכת נדרים דף ל"ח עמוד א', הובא ברש"י על הפסוק) שניתנה לו התורה במתנה. ובודאי אף הלוחות עצמם נכללו במתנה זו (ולדברי הגדושים שהניחו 6 שהלוחות ניתנו לו רק כפיקדון כדי שיתנם לישראל (וכמו כל 'כתובה' שמקומה אצל האישה), אולי יש לומר שישיראל לא קנו את הלוחות לפני שקיבלום. ומה שמשה לא קיים את שליחותו של ה' למסור להם את הלוחות, הוא משום הקל וחומר נעשה - שהם לא ראוים כעת לקבל את התורה, והיה בטוח שהקב"ה יסכים לכן - לקוטי שיחות חלק ל"ד פרשת ברכה הערה 29. אלא שגם לפי המבואר כאן שהלוחות ניתנו רק למשה, היה עליו לשובם אותם. כי למרות שהכתובה שייכת לו, הרי בהיותה אצלו היא קושרת את כל ישראל לקב"ה. אבל אם הכתובה היתה אמורה להימסר לישראל, היה צריך לשובה כדי שהיא לא תגיע לידי ישראל].
¹⁷ וכפי שנהג גם בפלפלה של תורה, שניתנה לו ולרועו והוא נהג בה טוב עין ונתנה לישראל (מסכת נדרים שם).

בפרשתנו מסופר על שבירת הלוחות שארעה בעקבות חטא העגל. משה מתאר זאת לפני ישראל בדבריו: "אתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם"¹. ידועה התמיהה על כך: לשם מה היה על משה לתפוש בשני הלוחות, והלא הם כבר היו בידיו? הרי הוא ירד ממהר עם הלוחות ועדיין לא נתן אותם לאף אחד².

אמנם במדרש מובא שגם הקב"ה החזיק בלוחות, אלא ש"גברו ידיו של משה ואחז בלוחות ושבין"³. כלומר, משה היה צריך לתפוס בלוחות כדי להוציאם מיד הקב"ה. אך בפשטות הכתובים משמע שהלוחות היו בידיו של משה בלבד. כך משמע גם מהנאמר בחז"ל, שהקב"ה שיבא את משה על שבירת הלוחות "יישר כוחך ששבירת"⁴. מעשה זה, אם כן, לא היה בניגוד לרצונו של הקב"ה, ואם כן, מהו עניינה של תפישה זו?

להבנת העניין יש להקדים שאלה הלכתית מעניינת בעניין שבירת הלוחות:

הלוחות ניתנו למשה על-מנת שיניחם בארון⁵. ומאחר וכל חלקי וחפצי המשכן אמורים להיות נכסי ציבור, מובן אם כן, שהם ניתנו לכלל ישראל⁶. לפי זה נשאלת השאלה, איך שבר משה את הלוחות מדעת עצמו, הלא בכך הוא הזיק ממון ציבור⁷?

ניתן היה לענות על כך שלא היה כאן איסור להזיק, מאחר שמעשה זה היה בשביל טובתם של ישראל. כפי שחז"ל⁸ מסבירים שבשבירת הלוחות קרע משה כביכול את ה'כתובה' המקשרת את עמי ישראל לקב"ה, ובכך הקל את עונשם. כיון שהם לא נידונים כאשת-איש שעבדה 'אלוקים אחרים' במעשה העגל אלא כאישה פנויה. ומאחר והנזק נעשה לטובתם, ניתן לומר שאין בכך כל איסור⁹.

¹ פרק ט' פסוק י"ז.
² [אנורחיים הקדוש מבאר שלפני חטא היו הלוחות מעל ידיו של משה, ולא היה אוזח בהם כי היו נשואות את עצמם. אבל לאחר שראה את העגל הוסר כוח קדושתם והוצק לתופסם בידיו. אך מוכח שן מדברי המדרש תנחומא שם ומדברי המדרש רבה דברים פרשה ג' פסיקה ט"ו, שהלוחות הופקדו אצל משה בשביל למוסרם לכל ישראל ולאחר ששברם התבקש לחצוב בעצמו את הלוחות השניים כדי להשיב את הפיקדון. וכן אכן מפורש בספרי (פרשת בהעלותך פסיקה ע"ב, פרק י' פסוק ב') על הלוחות השניות שהיו משל ציבור. ואף לדעת האומרים שמשה חצב את הלוחות ממחצב שהיה בתוך אוהלו (מדרש תנחומא שם פסיקה ט'). רש"י שמות פרק ל"ד פסוק א'), הרי בודאי שלאחר מכן את הלוחות לרשות הציבור. וראה עין יעקב על עין יעקב בסוף מסכת בבא קמא, שהקב"ה היה צריך להחזיר למשה לקחת את פסולת הלוחות, כיון שישראל כבעלים על הלוחות היו מקפידים על לקיחת אבינם יקרות כאלה.
⁷ [בירושלמי שם הובאה דעת רבי ישמעאל שהקב"ה אמר לו שישברם, וכן דעת כמה תנאים באבות דרבינן שם שהיה זה מפי הגבורה. אך לכאורה ברור שהקב"ה לא יצווה עליו לעשות איסור. באבות דרבינן שם הובא שהכתב פרח מעל הלוחות, ולכן אמר משה "אין אני נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש אלא אהיו ואשברם", וכן הובא במדרש תנחומא פרשתנו. אך בודאי היו הלוחות יקרות מאוד מצד עצמם מהותם, שהרי היו עשויות מאבן יקרה מאוד (תרגום יונתן כן עוזיאל דברים פרק ד' פסוק ג'). מדרש תנחומא פרשת כי תישא פסיקה כ"ו), וכן היה 'מעשה אלוקים'. בירושלמי שם הובאה דעה נוספת, שלאחר פריחת הכתב כבדו הלוחות על ידיו של משה ונפלו ונשתברו. אבל בפשטות הכתובים מוכח שמשה שבר אותן.
⁸ מדרש תנחומא שם, אבות דרבינן שם בדעת רבי יוסי הגלילי, מדרש רבה שמות פרשה מ"ג פסיקה א', הובא ברש"י שמות פרק ל"ד פסוק א'. ואי לציין שמתעם זה לא היה בכך גם איסור 'בל תשחית'. כיון שהאיסור הוא רק "דרך השחתה וקלקול, אבל על-מנת לתקן - תומר לקלקל" (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן הלכות שמירת גוף ונפש סעיפים ד"ט"ו).
⁹ לכאורה ניתן היה לבאר באופן אחר, שמאחר והלוחות נועדו להיות מונחים, הרי לא היו לישראל יכרעם ליהנות מהם. ובדבר שאין בו כל הנאה, לא שייך דין מוזיק כלל. אבל הרי מפורש בתורה שמטרת הלוחות היא בשביל "להורותם" (שמות כ"ד, ב') - להורות את בני ישראל את כל